

SUOMEN ASEMA. EI ITÄÄ EIKÄ LÄNTTÄ VAAN POHJOISTA

Vuonna 1323 Pähkinäsaaren rauhassa suomalaisten heimojen laaja pohjoinen asuma-alue jaettiin ensimmäisen kerran länteen ja itään eli Ruotsin ja Novgorodin kesken. Kuinka siihen oli tultu? Vuonna 395 Rooman keisari Theodosius I Suuri jätti valtakuntansa perinnöksi kahdelle pojalleen. Muodostuivat länsiroomalainen ja itäroomalainen keisarikunta. Vuonna 476 germaaniheimot kukistivat Länsi-Rooman, mutta omaksuivat kuitenkin katolisen uskonnon. Itä-Rooman keskuspaikka Konstantinopoli eli nykyinen Istanbul pysyi ja levitti vaikutustaan slaavien keskuuteen Kiovan Rusiin. Seuraava tärkeä vuosiluku on 1054. Silloin katolilaisuus jakaantui suuren skisman seurauksena roomalaiseen ja ortodoksiseen eli bysanttilaiseen kirkkoon. Ruotsissa oli siihen mennessä omaksuttu roomalaiskatolinen ja Novgorodissa ortodoksinen uskonto. Pakanallisten suomenheimojen keskuudessa liikkui lännestä tulleita kauppiaita ja saarnaajia. Rooman paavin siunaamat goottilaiset ja svealaiset ristiretkelijät valloittivat Varsinais-Suomen, Hämeen ja Länsi-Kannaksen, mutta novgorodilaiset pitivät Laatokan rannikon.

Viime jääkauden ankarimman vaiheen aikana 25000–18000 vuotta sitten Euroopassa asui ihmisiä vain Mustameren seudulla, Välimeren rannikolla sekä Pyreneitten tienoilla. Vuoristot eristivät nuo asuma-alueet toisistaan. Mustameren refugiossa eli pakopaikassa puhuttiin kieltä, joka todennäköisesti oli protosuomiugri. Pyreneiden pakopaikassa puhuttiin sille läheistä sukua olevaa protosaamenkieltä. Refugioista muutti ihmisiä sulavan mannerjään perässä pohjoista kohti noin kilometrin matkan sukupolvessa idässä Tonavaa sekä Elbeä, Oderia ja Veikseliä pitkin ja lännessä Atlantin rannikkoa seuraten. Lännessä asutus saavutti 16000 vuotta sitten Pohjanmeren paikalla silloin olleen Doggermaan, joka vajosi sittemmin mereen mannerjäähän sulaessa. Doggermaalla syntyi Hampurin kulttuuri.

Suomenniemi oli ollut viime jääkaudella asumiskelvoton. 10 000 vuotta sitten tänne alkoi tulla ihmisiä Karjalankannaksen kautta Kundan kulttuurin alueelta Baltiasta. He olivat metsästäjäkerääjiä. Heidän peuranpyyntikulttuurillaan oli yhteyksiä Itämeren etelärannikolla vallinneisiin Swidryn ja Ahrensburgin kulttuureihin, joissa puhuttiin kantaitämerensuomea, mistä ovat todisteena ikivanhat paikannimet, kuten

Väinäjoki Baltiassa. Skoonessa on Kivik niminen paikkakin. Suomen nimi tulee ”suomaasta”. Sen antoivat ensimmäiset maahantulijat, kun näkivät jääjärvestä nousseen soisen maaston. Tulijat jättivät paikannimiä, kuten Sääminki ja Säämäjärvi. Säämä tulee zeme-sanasta, josta johtuvat myös Häme, saame ja venäjän zemelja. Kalevi Wiik esitti, että itämerensuomesta ja alueelle tuodusta indoeurooppalaisesta kantakielestä syntyi kreolikieli, josta tuli alueen lingua franca. Se jakaantui sittemmin balttilaisiksi, germaanisiksi ja slaavilaisiksi kieliksi.

Suomenniemellä vallitsi kivikauden lopulla kampakeraaminen kulttuuri. Noin 3000 vuotta ennen ajanlaskun alkua Baltiasta tuli uutta väestöä meren yli, kun oli opittu liikkumaan suurilla vesillä. Tulijat olivat goottilaisia venedestä. Heistä johtuu suomen sana ”Venäjä”. He sulautuivat alkuperäisväestöön, elleivät karkottaneet sitä pohjoiseen tai jopa hävittäneet sitä. Maahanmuuttajien mukana tuli vasarakirves- eli nauhakeramiikkakulttuuri. Saviastiat alettiin koristella nuorapainanteella kampaleiman sijasta. Elinkeinoiksi tulivat metsästyksen sijaan poropaimentolaisuus ja kaskiviljely. Rannikolla aloiteltiin peltoviljelyä, kun sisämaassa harjoitettiin vielä kaskiviljelyä. Hämäläisiä uudisasukkaita siirtyi itään, kunnes kohtasivat Laatokan rannikolla karjalaiset. Väliin muodostui kulttuuriraja, joka näkyy vieläkin. Se näkyy väestössäkkin. Lännessä on Ydna:ssa enemmän mutaatiota CTS9976 ja idässä on enemmän mutaatiota Z1936. Rajan länsipuolella ilmasto oli ja on jonkin verran lauhempi kuin itäpuolella

Ruotsin ensimmäiset asukkaat tulivat Ahrensburgin hybridikulttuurista Itämeren eteläpuolelta. He nimesivät Ruotsin suuret järvet Vänernin (vene) ja Vätternin (vesi, vete-). Suomeen tuli Ruotsista viikinkiajalla isoilla soutuveneillä uudisasukkaita Satakuntaan. Satakunta on käännös hundaresta eli sadan miehen sotajoukosta. Ruotsin suomenkielinen nimi tulee soutujoukon lähtöalueesta Rodenista eli Roslagenista (rodslagen>>ruotsalainen). Uudisasukkaat etenivät Kokemäenjokea pitkin Pirkanmaan ja Hämeen alueille. Keski-Euroopassa puhuttiin silloin unkarin lisäksi indoeurooppalaisia kieliä kelttiä ja goottia. Jorma Koivulehdon mukaan gootista on lainattu paljon sanoja suomeen muiden muassa henkilön- ja paikannimiä, kuten Koroinen (gorod, gard) ja Kupittaa (kupitsa eli kauppias) Turun seudulla. Turun seudun lisäksi Suomessa ihmisiä asui rautakaudella Satakunnassa, Hämeessä ja jonkin verran Etelä-Pohjanmaan rannikolla. Myös Laatokan länsirannikolla asuttiin (karjalaiset).

Viikinkien retkistä Suomeen on historiallista tietoa toisen vuosituhannen ensi vuosikymmeneltä. Ensimmäisiä dokumentoituja tapahtumia Suomen historiassa on vuodelta 1008 viikinkien tekemä ryöstöretki Lounais-Suomen rannikolle. Yksi mukana olleista oli nuori Olav, josta myöhemmin tuli Norjan kuningas Olavi Pyhä. Paikalliset (mahdollisesti hämäläisiä) karkottivat hyökkääjän. Hämäläiset vetäytyivät rannikolta sisämaahan idänretkellä olleiden ryöstelevien varjagiviikinkien tieltä, ja ruotsinkieliset uudisasukkaat asuttivat rannikon. Uudisasukkaita asettui Ahvenanmaalle sekä Länsi- ja Etelä-Suomen rannikoille. Ruotsista tuli uudisasukkaita myös Vaasan seudulle.

Idästä päin tehdyistä hyökkäyksistä on ensimmäinen merkintä vuodelta 1042, kun Novgorodin Rurik-sukuinen slaaviruhtinas Vladimir hyökkäsi joukkoineen Hämeeseen eli jäämien maahan. Siitä alkaen on tietoja molemminpuolisista hyökkäyksistä monen vuosisadan ajalta. Hyökkäystä seurasi melkein aina kostohyökkäys. Novgorodilaisten joukoissa hyökkäsi ortodoksikarjalaisia 1187 jopa Svean Sigtunaan. Hämäläiset hyökkäsivät 1240 Ruotsin joukoissa Nevalle ja vähän myöhemmin Aunukseen saakka.

1100- ja 1200-luvuilla Ruotsista tehtiin kolme historiallista ristirekettä Suomeen; ensimmäinen Turun seudulle, toinen Hämeeseen ja kolmas Länsi-Kannakselle, jotka alueet liitettiin roomalaiskatoliseen Ruotsiin. Novgorodilaiset kävivät Laatokan rannikoilla ja kastoivat karjalaisia ortodoksiuskoon. Suuri osa ”suomalaisista” kastettiin ristiretkiajalla katoliseen uskoon, lännessä roomalaiseen ja idässä ortodoksiseen. Hämäläiset tulivat Ruotsin ja Laatokan karjalaiset Novgorodin vallan alle. Hämäläiset ja ortodoksikarjalaiset riitelivät rajasta jopa sotia käyden. Pähkinäsaaren rauhan rajasta, vaikka se ei ollutkaan vartioitu, muodostui

kulttuuriraja. Ruotsin kieli on vaikuttanut Suomen länsimurteisiin eli lounais-, hämäläis- ja pohjalaismurteisiin. Venäjä on vaikuttanut itämurteisiin eli kaakkois- ja Savon murteisiin sekä Itä-Karjalan kieleen. Karjala-nimi saattaa tulla Anatoliassa olevasta Karia-maakunnasta.

Pohjois-Lappi asutettiin Norjasta, jonne ihmiset olivat tulleet jääkauden päätyttyä Norjan sulaa rannikkoa pitkin. He puhuvat pohjoissaamea, joka on kehittynyt protosaamesta. Heidän mtdnansa on "länsieurooppalaista" (V ja U5b). Norjalaiset kutsuivat heitä finneiksi. Finn tulee indoeurooppalaisesta fin-sanasta, joka tarkoittaa äärimmäistä paikkaa, kuten myös "Lappi", joka johtuu loppu-sanasta. Samasta juuresta ovat Loppi, Lappajärvi, Lapua, Lappee jne.) Inarinsaame, jota puhutaan vain Suomessa, kehittyi kantaitämerensuomesta kuten suomikin myöhemmin.

Juha Ruotsalainen